

Dir les coses pel seu nom (Sobre la terminologia fraseològica)

KÁROLY Morvay

1. És un fet conegut que en la lingüística, en els diccionaris i en el llenguatge quotidià dels no-especialistes s'observa l'ús d'una sinonímia excessiva i poc precisa per anomenar les unitats fraseològiques (UFs). Sobre la pràctica dels diccionaris catalans cf. per exemple les recents afirmacions de Maria Conca (CONCA 1998) i les meves pròpies (MORVAY 1995a), esmentades sovint per Conca. En un altre article, a propòsit d'un petit *Diccionari de lingüística* (DL1) vaig assenyalar la manca d'arrelament dels conceptes bàsics de la fraseologia en la terminologia lingüística catalana. (MORVAY 1995b, 52-53). Torno al tema de la terminologia fraseològica emprada en els tres camps mencionats pels següents motius: primer per verificar si la terminologia fraseològica bàsica guanya terreny en la lingüística peninsular en general i en la catalana en particular (Apartat 2.); segon per observar si hi ha hagut algun canvi a les obres lexicogràfiques castellanes i catalanes en l'ús de la terminologia referida als diferents tipus d'unitats fraseològiques (Apartat 3.); i tercer per rumiar —a propòsit dels anomenats presentadors (CORPAS 1996, 137)— les raons d'ésser d'una certa terminologia col·loquial, diferent de la dels especialistes (Apartat 4.).

2. Durant anys i panys els pocs articles que van aparèixer a l'Estat espanyol sobre temes fraseològics començaven amb la constatació de l'escassetat de publicacions sobre aquest tema. Fins fa poc l'únic manual de fraseologia en castellà era el llibre d'Alberto Zuluaga (ZULUAGA 1980), validíssim fins avui, però poc accessible al mercat espanyol. En la dècada dels vuitanta apareixen les primeres orenetes fraseològiques i el 1987 surt en català un manual important, el llibre de Maria Conca sobre paremiologia (CONCA 1987). Els anys noranta signifiquen la intensificació de la producció fraseològica (i paremiològica). El 1993 comença a sortir a Madrid la

revista PAREMIA que publica també articles sobre temes fraseològics. El 1994 surt el primer diccionari castellà publicat a Espanya que mereix realment el nom de fraseològic: l'obra de Fernando Varela i Hugo Kubarth (VARELA & KUBARTH 1994). El 1995 tenim en català tot un volum monogràfic sobre qüestions de fraseologia (CAPLLETRA 18, 1995). El 1996 s'edita un recull d'articles de Juan Martínez Marín apareguts anteriorment en diferents publicacions poc accessibles (MARTÍNEZ 1996) i surt a llum el primer manual fraseològic complet d'un autor espanyol, el llibre de Gloria Corpas Pastor (CORPAS 1996).

Els anys 1996 i 1997 són significatius pels congressos i col·loquis internacionals i nacionals dedicats a temes de fraseologia i paremiologia. Entre el 17 i el 20 d'abril de 1996 es va organitzar a Madrid el *I Congrés Internacional de Paremiologia* en homenatge al professor Pedro Peira Soberón. Com es pot verificar en les Actes del congrés (PAREMIA 6, 1997) hi havia també ponències i comunicacions sobre fraseologia. (El *II Congrés Internacional de Paremiologia* es va fer el 1998 a Còrdova.) Els dies 6 i 7 de desembre de 1996 van tenir lloc a Durango les *IV Jornades sobre Literatura Popular*, dedicades essencialment a problemes de paremiologia i parcialment de fraseologia. Vegeu les Actes publicades a la revista d'Euskaltzaindia (EUSKERA 1996, 3). Entre els dies 15 i 20 de setembre de 1997 es va organitzar a Santiago de Compostela el *I Col·loqui Galleg de Fraseologia* amb la participació d'especialistes nacionals i internacionals i l'any següent en van sortir les Actes. El 1997 i 1998, respectivament, van aparèixer dues publicacions menys voluminoses, però igualment de gran interès, els llibres de Leonor Ruiz Gurillo (RUIZ 1997 i 1998). I, per fi, el 1998 es va publicar un recull de 877 refranys castellans amb la seva correspondència catalana, gallega, basca, francesa i anglesa (SEVILLA & CANTERA, 1988). Aquesta obra divulgativa, en el millor sentit de la paraula, em sembla important pel fet que inicia —i promet continuar— una col·laboració entre investigadors de les llengües en qüestió, cosa que deixa entreveure la possibilitat del naixement d'una fraseologia comparada «ibèrica». Per més informacions sobre la història de la paremiologia —i fraseologia— espanyola consulteu el text de la ponència que Julia Sevilla va pronunciar a Durango (SEVILLA 1996); sobre la fraseologia basca, catalana i gallega vegeu els articles corresponents de les *Actes del I Col·loqui Galleg de Fraseologia*. (Cf. Actas 1998, 139-167, 183-192, 265-287).

Els manuals de fraseologia (CORPAS 1996, RUIZ 1997, 1998) i les ponències pronunciades al *I Col·loqui Galleg de Fraseologia* mostren clarament la tendència a la unificació de la terminologia fraseològica bàsica

emprada pels especialistes. Els termes que s'hi utilitzen estan organitzats al voltant de l'arrel *fraseo-* (fraseografia, fraseogràfic, fraseoides) i un grup més nodrit es deriva de l'arrel *fraseol-*: fraseologia, fraseòleg, fraseologisme, fraseologització, desfraseologització, fraseològic, etc.) Al marge d'aquestes sèries apareix només el terme *frasema*. En la mesura que fos possible, caldria evitar la proliferació i diversificació de la terminologia fraseològica bàsica. Em sembla poc desitjable, per exemple, la introducció de neologismes com és ara «fràsic» encunyat a semblança del «lèxic» i proposat per Josep Guia en el curs del segon debat del *I. Col·loqui Gallec de Fraseologia* (Cf. Actas 1998, 172) que em recorda un fet similar: fa uns deu anys un frase(m)òleg croat, defensor del terme de *frasema* enfront del *fraseologisme*, va suggerir —també en el curs dels debats d'un col·loqui internacional— la utilització d'una terminologia derivada de l'arrel de *frasem-* (frasemologia, frasemografia, etc.). Pel que fa a la terminologia emprada en la classificació de les unitats fraseològiques es pot notar diferències bàsiques entre les propostes que es troben als dos manuals esmentats (Cf. CORPAS 1996, 270-271 i RUIZ 1977, 83, 121-122). Prenent en consideració l'altre llibre de Ruiz hom s'adona que en l'anàlisi pràctica l'autora utilitza termes semblants als de Corpas, la classificació de la qual coincideix a grans trets amb la de Zuluaga. (Cf. ZULUGA 1980, 139). Per verificar aquesta afirmació basta donar un cop d'ull a l'índex del llibre en qüestió. (RUIZ 1998, 125-126). De qualsevol manera en aquest camp serà necessària encara una certa unificació de criteris per poder proposar als lexicògrafs i als no-especialistes una terminologia «oficial» adequada.

3. Per raons que explicaré més endavant, em sembla inevitable la supervivència d'una terminologia col·loquial que en certa mesura difereix de la dels especialistes. Suposo que és per això que quan alguna casa editorial al país o a l'estranger es decideix a treure al mercat petits diccionaris «fraseològics» adreçats al gran públic, ho fa prevalent-se de termes tradicionals diferents. Edicions 62, per exemple, iniciant l'edició d'una sèrie de petits diccionaris d'aquesta mena en diu diccionari de frases fetes, de locucions, de modismes o simplement diccionari del català popular i d'argot —i això sí que sembla molt estrany— sense explicar en cap lloc que tots aquests llibres recullen material similar. Cf. en la **Bibliografia** els diccionaris assenyalats amb les abreviatures DCPA, DFF1, DFF2, DL2, DLFF, DTM i les observacions de Conca al respecte (CONCA 1998). Penso que malgrat la dependència del sector editorial de les preferències del públic, caldria demanar-li més coherència en l'ús dels termes escollits i al mateix temps seria necessari fer esforços per reduir la sinonímia excessiva prenent

en consideració l'opinió dels fraseòlegs sobre la conveniència o no de l'ús de tal o qual terme (posem per exemple el del terme *modisme*).

Pel que fa a les obres lexicogràfiques majors, la situació no és gaire diferent: als més importants diccionaris castellans i catalans encara hi sovintegen denominacions poc precises, característiques del llenguatge dels no-especialistes. Molts fenòmens idèntics hi són marcats amb l'ajut d'una terminologia heterogènia. Aquí en donaré exemples referits a parèmies.

El *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DLC-IEC) segueix els criteris d'eliminació del material paremiològic, aplicats a les noves edicions del Diccionari de la Real Academia Espanyola (DRAE) —solució que trobo molt poc afortunada (MORVAY 1997, 423) perquè els refranys sovint estan en estreta relació derivativa amb altres tipus de fraseologismes. (Cf. els exemples enumerats a CONCA 1998, 140-141). Les poques parèmies que figuren al DLC-IEC hi estan incorporades sense cap mena de sistematització (Cf. els exemples enumerats a l'**Apèndix 1**):

- a vegades són citades com a exemples, sense marques ni definició (Cf. les entrades **abril**, **basseta**, **batre**, **buc**, **coix**). Un desavantatge adicional d'aquesta solució és que aquests exemples no poden ser localitzades amb l'ajut de la utilitat «Consulta per subentrada» de la versió CD-ROM;
- altres vegades apareixen definides, però sense qualificatius com a accepcions del lema (Cf. **cavall**);
- sovint hi figuren com a sentits figurats del lema, acompanyats per la marca *FIG.* (Cf. **camí**, **cera**, **clau**, **cuca**);
- o apareixen amb indicacions diferents («dita», «expressió», «dit per») en la definició (Cf. **any**, **ase**, **dia**).

El *Diccionari Català-Castellà* i *Castellà-Català* de l'Enciclopèdia Catalana no practica aquesta neteja paremiològica. Als articles corresponents a les lletres A, B, C, D, per exemple hi trobem gairebé un centenar de refranys. Tanmateix els redactors no són gaire conseqüents en la qualificació del material que fan constar:

- una part de les parèmies apareixen sense cap marca (cf. els exemples enumerats a l'**Apèndix 2**);
- una altra part porta la qualificació *fig* 'sentit figurat', *fig fam* 'figurat i familiar,' o altra. (Cf. els exemples de l'**Apèndix 3**).

L'any 1996 van aparèixer dos nous diccionaris castellans: el *Diccionario de uso del español actual CLAVE* (CLAVE) i el *Diccionario Salamanca de la lengua española* (SALAMANCA). El CLAVE, igual que les noves edicions del DRAE, no conté refranys. Al diccionari SALAMANCA hi tenim material paremiològic, assenyalat amb l'ajut de l'abreviatura REFR.:

REFR. **Cada oveja con su pareja.** Las personas o cosas deben unirse con otras parecidas.

REFR. **Todos los caminos llevan a Roma.** COLOQUIAL. Se usa para indicar que de maneras muy diferentes se puede llegar a una misma conclusión.

Quan al final d'un article s'hi troben diversos refranys, l'abreviació hi figura només una sola vegada:

REFR. **El hombre propone y Dios dispone (y el diablo lo descompone).** Se usa para indicar que las cosas no siempre salen como se planean.

El hombre y el oso, cuanto más feo más hermoso. Se usa para indicar que en los hombre se valora más su aspecto varonil que su belleza.

Hombre precavido vale por dos. Se usa en contestaciones o como final de un discurso para indicar que es muy importante tener las cosas preparadas o previstas con anticipacion para evitar males o peligros.

(Vegeu també l'article **perro**. Sense entrar en detalls vull assenyalar aquí que SALAMANCA en cada cas defineix els refranys, molt al contrari al DUE que sovint ens informa que es tracta d'un refrany, etc. de sentit clar —cosa que pot confondre l'usuari estranger, i potser a vegades també el nadiu).

Les noves possibilitats de recerca que fan possible les versions CD-ROM dels diccionaris castellans més complets (DRAE, DUE) ens permeten descobrir més fàcilment les solucions defectuoses d'aquests. Per exemple el diccionari de Maria Moliner (DUE), l'obra lexicogràfica més útil, segons la meua opinió, per a un hispanista estranger, qualifica de manera poc sistematitzada les parèmies de caràcter molt semblant. (Els exemples que segeixen provénen de la versió CD-ROM 1.1 d'aquest diccionari):

ALLÁ VAN LEYES DO QUIEREN REYES. Refrán que significa que los poderosos hacen las leyes y se las aplican a sí mismos como quieren. (V. «*arbitrario».)

HECHA LA LEY, HECHA LA TRAMPA. Frase con que se expresa que en todas las disposiciones hay algún punto que permite que les *eluda quien se lo propone.

Un bon nombre de refranys que el llibre de SEVILLA & CANTERA (1998) recull - amb tota la raó - com a tals, en el DUE apareixen acompanyats amb l'etiqueta de *recomanació, indicació, expressió, frase, frase feta, frase proverbial, proverbi, etc.*:

EL HOMBRE PROPONE Y DIOS DISPONE. Frase proverbial con que se comenta la *frustración de algún plan o propósito.

HOMBRE PREVENIDO VALE POR DOS. Frase proverbial de sentido claro.

MÁS VEN CUATRO OJOS QUE DOS. Indicación para invitar a que *examine una cuestión otra persona, además de la que ya la examina. (V. t. «*aconsejar».)

CADA OVEJA CON SU PAREJA. Recomendación para que cada uno se asocie o tenga trato con los de su misma clase. (V. «*igual».)

POR TODAS PARTES SE VA A ROMA. Expresión para significar que hay distintos caminos o *medios para llegar a cierto sitio o conseguir cierta cosa.

PERRO LADRADOR, POCO MORDEDOR. Frase de sentido claro, propio y figurado. (V. «*amenazar».)

EL CASADO CASA QUIERE. Proverbio que expresa la conveniencia de que los que se casan vivan independientes.

EL QUE ROBA A UN LADRÓN TIENE CIEN AÑOS DE PERDÓN. Proverbio con que se disculpa a quien *roba o *engaña a alguien que lo ha hecho antes con otros.

ANTES SE COGE AL EMBUSTERO QUE AL COJO. Frase proverbial de sentido claro.

A GRANDES MALES, GRANDES REMEDIOS. Frase hecha de significado claro.

MÁS VALE MALO CONOCIDO QUE BUENO POR CONOCER. Frase hecha, muy usada, de significado claro.

MAL DE MUCHOS, CONSUELO DE TODOS. Frase de significado claro.

NO HAY MAL QUE POR BIEN NO VENGA. Expresión con que se comenta filosóficamente que ni los bienes ni los males lo son en absoluto, puesto que vienen encadenados y causados unos por otros. (V. «*alternar».)

4. Sovint també l'usuari comú de la llengua, parlant o escrivint vol identificar i caracteritzar d'alguna manera els fraseologismes que utilitza, o que utilitza un altri. Les fórmules emprades per a aquestes finalitats als tractats de fraseologia reben el nom de «muletillas» (Casares 1950, 195), de presentadors o elements deítics contextuals (Corpas 1996, 137) o d'allusions metadiscursives (SALVADOR 1995, 27). L'ús d'aquestes fórmules és més freqüent al costat de les parèmies i poden precedir (exemple 1) o seguir (2-3) la unitat fraseològica emprada, i fins i tot poden aparèixer intercalades dins d'ella (4-5):

- (1) Val una llei que protegeixi la bona gent dels abusos reiterats dels qui no tenen respecte pel veí. Podrem tornar a la **vella dita**: «Val més un veí a la porta que un parent a Mallorca». (AVUI, 19/03/1999, 2).
- (2) A hores d'ara se me'n fot, m'importa ben poc; millor encara: no m'importa gens tot el que ha succeït. Aigua passada no mou molins, **que diuen no sé on**. (MONZÓ, 11).
- (3) Penso que ara hagués opinat diferentment, perquè els temps van canviant (**que va dir no sé qui**). (MONZÓ, 121).
- (4) Hay de todo, **dice el dicho**, como en botica: la gente que vive en hoteles es gente que forma otra realidad. (OVACIONES, 9/3/1981, 2).
- (5) Y Raúl Velazco ya cae **lo que se llama** gordo. (OVACIONES, 20/10/1980, 9).

El darrer exemple mostra que tals fórmules poden aparèixer no sols al costat de parèmies, sinó que poden acompanyar qualsevol unitat lèxica: altres combinacions de paraules (6-10) o fins i tot mots simples (10):

- (6) Esto es como el **cuento** del oso polar en África. ¿Qué diablos andaba haciendo allí? (OVACIONES, 13/4/1981, 6).
- (7) Tomó carta de naturaleza el **dicho** «Dar gato por liebre» y no sólo en el restaurante (...) sino en cualquier acto de la vida, como sinónimo de engaño, de fraude. (OVACIONES, 18/2/1981, 10).
- (8) De los baños (WC) ni hablar. Están **lo que se llama** puercos. (OVACIONES, 24/3/1981, 10).
- (9) Explotamos en **una sarta de palabras muy mexicanas, muy usuales** para poner en su lugar a los mala moder. (OVACIONES, 15/1/1981, 1).
- (10) No solamente era el tema de su charla lo que fascinaba a los oyentes, sino el curioso dejo con que hablaba el personaje y los **términos exóticos e incomprensibles** con que salpicaba su conversación]: «orita», «ya me anda». «me cae gordo», «quíúbole», «pa' luego es tarde», «nomás estaba vacilando...» (REDIEZ, 17).

És evident que aquestes etiquetes són molt sovint imprecises (11), però tenen l'avantatge de permetre al parlant de fornir-nos d'altres informacions: per exemple que segons ell es tracta d'una frase **popular** (11), d'un terme de **boxa** (12) o d'una expressió argòtica, utilitzada pels joves d'ara (13):

- (11) Otros muchos, le han ofrecido su apoyo. Está obligado su apoyo. Está obligado a «hacerla» **según reza la frase popular**. (OVACIONES, 9/3/1981, 11).
- (12) Muy golpeado el oro se levanta de la lona. (...) Los precios del oro a nivel internacional comenzaron hoy a «levantarse de la lona», **según rezan los términos boxísticos**. (OVACIONES, 6/3/1981, 1).
- (13) Ese que tanto ha viajado durante su ejercicio, pero que **como dicen ahora los «chavos de la onda»**, «no ha dado una». (OVACIONES, 11/2/1981, 2).

Per fi, moltes vegades aquestes etiquetes expressen una apreciació subjectiva del fraseologisme utilitzat, impossible de formular amb l'ajut de la terminologia emprada pels especialistes (14):

«El que da primero da dos veces», y **esta frasecita** cae como anillo al dedo a los noticiarios «24 horas» y «Siete días» (OVACIONES, 5/11/1980, 11).

5. *A tall de recapitulació* es pot observar que als darrers anys es nota un desenvolupament important de la teoria fraseològica a l'Estat espanyol. Actualment, quan existeixen bases de dades informatitzades, quan tenim versions CD-ROM dels diccionaris més importants, quan els temes de la fraseologia apareixen també a Internet - vegeu les dues adreces mencionades en la **Bibliografia** -, segurament hi haurà un augment notable de les publicacions, tesis i tesines sobre aquesta disciplina. Els manuals esmentats - fets en castellà, català i gallec - i els articles apareguts en basc formen, sens cap mena de dubte, una base sòlida per a la investigació de diferents aspectes teòrics i pràctics de la fraseologia. Per això no caldria estalviar els esforços per donar a conèixer el contingut d'aquestes obres amb tots els mitjans disponibles. La intensificació de la producció fraseològica, fenomen positiu en si mateix, necessitaria una certa planificació i coordinació. Em sembla primordial, per exemple, la divulgació de la terminologia fraseològica entre especialistes d'altres disciplines lingüístiques i, molt especialment, entre els lexicògrafs. Recordem que els termes fraseològics bàsics no apareixen encara als diccionaris generals de l'Estat espanyol, i que les definicions que figuren a diferents diccionaris de lingüística també deixen encara molt a desitjar. En un futur no gaire llunyà - amb l'ajut de les versions CD-ROM existents - caldria realitzar la revisió dels més importants diccionaris monolingües i bilingües, per eliminar-ne la sinonímia excessiva, poc precisa i no gaire conseqüent que utilitzen per anomenar les unitats fraseològiques. Al mateix temps seria necessari elaborar un manual de fraseografia per facilitar la redacció dels futurs diccionaris fraseològics i per millorar el tractament de les UFs als diccionaris generals - tasca que, segons la meva opinió, no es pot esperar més.

La divulgació dels resultats teòrics i pràctics de la fraseologia, tard o d'hora, repercutirà també en l'àmbit del llenguatge quotidià. Tot i això no hem d'oblidar que els termes no-especialistes, emprats en certs casos des de fa segles, tenen la seva funció i utilitat. Mai no direm, si no és per fer broma, que «los mexicanos son muy *fraseologismeros*», en lloc de «dicharacheros», ni que «esta *unidadita fraseológica* (o *paremiacita*) cae como anillo al dedo»...

Apèndix 1

El tractament del material paremiològic al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (Versió CD-ROM).

abril 1 *m.* Quart mes de l'any. *A l'abril cada gota en val mil.*

any 1 *m.* Durada aproximada d'una revolució de la Terra al voltant del Sol, presa com a unitat de temps. (...) **tal dia farà l'any** Expressió per a indicar la indiferència amb què veiem una cosa.

as¹ 1 *m.* cara del dau marcada amb un punt. 2 *FIG.* **sempre hi ha un sis o un as** Sempre hi ha un destorb.

ase¹ 1 *m.* Mamífer solípede (*Equus asinus*) (...). 2 **brams d'ase no puguen al cel** Dita per a denotar que el que algú diu no mereix d'ésser atès. (...) **ja pots xiular si l'ase no vol beure** Dit per a denotar la inutilitat d'insistir prop de la persona que està decidida a no fer el que li diuen.

basseta 1 *f.* Toll d'aigua (...). 2 pl. Núvols petits, rodons i blanquinosos que segons la gent assenyalen pluja. *Quan al cel hi ha bassetes, a la terra hi ha pastetes.*

batre 1. *v. tr.* Donar cops (...) 3 *ABS.* *Qui no bat pel juliol no bat quan vol.*

buc 1 *m.* Objecte que forma una cavitat (...). 3 Rusc, arna. (...) *De tal buc tal eixam.*

camí 1 *m.* Espai a recórrer per a anar d'un indret a un altre. (...). 7 *FIG.* (...) **tots els camins van a Roma** Hi ha diverses maneres d'arribar a un mateix fi.

cavall¹ 1 *m.* Mamífer solípede (*Equus caballus*) (...) 5 **a cavall regalat no li miris el dentat** Qui rep un present, no haver de mirar si hi troba cap defecte. **tot bon cavall ensopega** El més hàbil pot errar. **a cavall flastomat el pèl li lluu** Els mals desitjos del contrari, soler acabar en profit d'aquell contra qui s'adrecen.

cera 1 *m.* Substància (...). *FIG.* **no hi ha més cera que la que crema** Expressió que significa que, d'una cosa, hom no té sinó allò que es veu.

clau¹ 1 *m.* Tija de ferro (...). *FIG.* (...) **un clau en treu un altre** Una pena, un amor, etc., fer-ne oblidar un altre.

coix -a 1 *adj.* i *m.* i *f.* Que (...) camina amb una irregularitat perceptible. (...) 3 *S'atrapa més aviat un mentider que un coix.*

Qui va amb un coix al cap d'un any és coix i mig.

cuca 1 *f.* Nom vulgar que es dóna a un gran nombre de bestioles (...). 2 *FIG.* (...) **morta la cuca, mort el verí** Desapareguda la causa, desaparegut l'efecte.

dia 1 *m.* Temps que (...) va des de la sortida a la posta del sol (...). 6 (...) 24 hores (...). **tal dia farà un any** [o **tal dia farà l'any**] Expressió que indica indiferència envers un fet o la poca importància que s'hi dóna.

Apèndix 2

El tractament del material paremiològic al *Diccionari Català-Castellà, Castellà-Català* de l'Enciclopèdia Catalana (Versió CD-ROM).

1. Parèmies sense cap marca als articles corresponents a les lletres A, B, C, D.

abril 4 fins a setanta d'abril no et llevis un fil (o **pel mes d'abril no et llevis un fil**) hasta el cuarenta de mayo no te quites el sayo.

6 per l'abril cada gota en val mil (o **val per mil**) en abril aguas mil.

ajudar 6 ajuda't i t'ajudaré ayúdate y te ayudaré; a Dios rogando y con el mazo dando.

amo 8 qui és amo governa donde hay patrón no manda marinero.

any 12 any de neu, any de Déu año de nieves, año de bienes.

14 any gelat, any de blat año de nieves, año de bienes.

33 no hi ha quinze anys lleigs no hay quince años feos.

arriscar 3 qui no s'arrisca no pisca quien no se arriesga no pasa el río (o la mar); quien no se arriesga no gana.

avui 9 el que puguis fer avui, no ho esperis fer demà (o **no ho deixis per a demà**) no dejes para mañana lo que puedas hacer hoy.

barca 9 barca aturada no guanya nolis badajo de campana; si florece no gana.

basseta 5 quan al cel hi ha bassetes, a la terra hi ha pastetes cielo aborregado, a las veinticuatro horas mojado; alba roja, capa moja; nubes con puesta de sol, no faltará el chaparrón.

bé 29 no hi ha bé ni mal que duri cent anys no hay bien ni mal que cien años dure.

32 qui et vol bé et farà plorar quien bien te quiere te hará llorar.

bolet 5 a tot arreu se'n fan, de bolets, quan plou en todas partes cuecen habas.

braç 27 cadascú amb els del seu braç cada oveja con su pareja.

ca^l 6 ca que lladra no mossega perro que ladra no muerde (o perro ladrador, poco mordedor).

cabal 8 qui paga tot el que deu fa cabal per a son hereu quien debe y paga no debe nada.

camí 80 tots els camins duen (o van) a Roma todos los caminos conducen (o por todas partes se va) a Roma.

càntir 4 tant d'anar el càntir a la font arriba que es trenca tanto va el cántaro a la fuente que al fin se rompe.

cap^l 150 val més ésser cap de lluç que cua d'estruc (o val més ésser cap d'arengada que cua de lluç [o de pagell, o de rajada]) más vale (o mejor) ser cabeza de ratón que cola de león; más vale (o mejor) ser cabeza de sardina que cola de salmón.

casa 30 casa de dues portes fa de mal guardar casa con dos puertas mala (o mala es) de guardar.

cavall 39 tot bon cavall ensopega el mejor escribano echa un borrón.
40 tot bon cavall ensopega quien tiene boca se equivoca.

[En la versió paper: **tot bon cavall ensopega** el mejor escribano echa un borrón. | quien tiene boca se equivoca.]

cel 15 quan al cel hi ha bassetes (o brometes), a la terra hi ha pastetes cielo aborregado, a las veinticuatro horas mojado; nieblas en alto, agua en bajo; alba roja, capa moja; nubes con puesta de sol, no faltará el chaparrón.

16 qui escup al cel a la cara li cau quien al cielo escupe a la cara le cae.

cercar 6 qui cerca troba quien busca halla.

7 qui cerca troba, qui demana rep muchos amenes al cielo llegan.

col 3 a qui no vol cols, dos plats al que no quiere caldo, la taza llena (o dos tazas, o tres tazas).

començament 5 tot té un començament principio quieren las cosas.

compte 14 bons comptes fan bons amics las cuentas claras y el chocolate espeso.

cop 63 un cop fet, ja està fet a lo hecho, pecho.

cosa 14 cada cosa al seu temps cada cosa a su tiempo [y los nabos en adviento].

cove 6 qui fa un cove fa un cistell quien hace un cesto hace ciento [si le dan mimbres y tiempo].

dau 8 els daus ja estan tirats la suerte está echada.

déu 4 ajuda't i Déu (o el cel) t'ajudarà ayúdate y el cielo (o Dios) te ayudará; ayúdate y ayudarte he; a Dios rogando y con el mazo dando.

16 Déu dóna faves (o pa) a qui no té queixals (o garrofes a qui no les pot rosegat) Dios da pañuelo al que no tiene narices; Dios da nueces al que no tiene muelas y muelas al que no tiene nueces.

36 Déu té un bastó que pega sense fer remor Dios castiga sin piedra ni palo.

44 mai no és tard quan Déu ajuda nunca es tarde si la dicha es buena; más vale tarde que nunca.

dia 19 cada dia té el seu mal cada día trae su afán.

61 tal dia farà un any (o l'any) tal día hará un año.

diable 17 el diable, quan és vell, es fa ermità harto de carne, el diablo se metió a fraile.

18 el diable, quan és vell, sap més per experiència que per consell más sabe el diablo por viejo que por diablo.

Apèndix 3

El tractament del material paremiològic al *Diccionari Català-Castellà*, *Castellà-Català* de l'Enciclopèdia Catalana (Versió CD-ROM).

2. Parèmies que porten la marca de *sentit figurat*, *figurat familiar*, etc. als articles corresponents a les lletres A, B, C, D.

abraçar 7 qui molt abraça poc estreny *fig fam* quien mucho abarca poco aprieta.

all 6 qui no té un all té una ceba *fig fam* el que no cojea, renquea.

arbre 7 arbre a terra tothom li fa guerra *fig* del árbol caído todos hacen (o todo el mundo hace) leña.

27 arbre mort tothom l'estella *fig* del árbol caído todos hacen (o todo el mundo hace) leña.

arribar 14 mai no és tard quan arriba *fig* más vale tarde que nunca; nunca es tarde si la dicha es buena.

as^l 7 sempre hi ha un sis o un as *fig* siempre hay algún pero.

ase 8 ase magre, ple de mosques (o de nafres) *fig fam* a perro flaco todo son pulgas.

13 ja pots xiular, si l'ase no vol beure *fig fam* no hay peor sordo que el que no quiere oír.

ball 20 som al ball i hem de ballar *fig fam* puesto (o una vez puesto) en el burro, buen palo.

boig -oja 17 val més boig conegut que savi per conèixer *fig fam* más vale malo conocido que bueno por conocer.

bram 6 brams d'ase no arriben al cel *fig fam* a palabras necias oídos sordos; oración de perro no va al cielo.

buc 16 de tal buc, tal eixam *fig fam* de tal palo, tal astilla.

bugada 3 a cada bugada perdem un llençol *fam* en cada empresa perdemos dinero.

burro 10 el burro del traginer sempre va davant *fig* el borriquito delante, para que no se espante.

cabra 7 cabra avesada a saltar fa de mal desavesar (o salta i saltarà) *fig fam* la cabra tira (o siempre tira) al monte.

caldera 5 caldera vella, bony o forat *fig* a perro flaco todo son pulgas.

capl 137 tants caps tants barrets *fig* cada maestrillo tiene su librillo; tantos hombres, tantos pareceres; tantas seseras, tantas monteras.

capa 14 la capa tot ho tapa *fig* la capa todo lo tapa.

carn 26 la carn que no es cou per a tu, deixa-la cremar *fig* agua que no has de beber, déjala correr.

[**casa 72 que això no surti de casa** *fig fam* arda (o quémese) la casa, pero que no salga el humo; la ropa sucia se lava en casa.]

cavall 12 a cavall regalat no li miris el dentat *fig fam* a caballo regalado no hay que mirarle (o no le mires) el diente.

cep 8 jo sóc el cep, vosaltres les sarments *críst* yo soy la vid, vosotros los sarmientos.

cera 10 no hi ha més cera que la que crema *fig fam* no hay más cera que la que arde.

clau 27 un clau en treu un altre *fig fam* un clavo saca otro clavo.

coix -a 7 qui va amb un coix al cap d'un any és coix i mig *fig* un loco hace ciento.

conèixer 17 qui no et coneix que et compri *fig fam* el que no te conozca que te compre.

corda 10 a ca un penjat no anomenis cordes *fig* no hay que mentar la sogra (o la cuerda) en casa del ahorcado.

córrer 25 per més que corris no arribaràs (o aplegaràs) més aviat *fam* no por mucho madrugar amanece más temprano.

cosa 20 cosa promesa sia atesa *fig fam* lo prometido es deuda.

cua 36 qui té cua (o la cua) de palla, se li encén *fig* quien se pica, ajos come (o el que se pica, ajos come).

cuca 5 morta la cuca, mort el verí *fig fam* muerto el perro se acabó la rabia.

déu 35 Déu tanca una porta i n'obre una altra *fig* Dios aprieta pero no ahoga; cuando una puerta se cierra, otra se abre (o cien se abren).

dia 18 cada dia cols, amarguen *fig fam* cada día gallina, amarga la cocina; entre col y col, lechuga.

58 hi ha més dies que llonganisses *fig fam* (sobra temps per fer una cosa) hay más días que longanizas.

60 qui dia passa any empeny *fig* (desentendre's d'un problema) mañana será otro día.

BIBLIOGRAFIA

- Actas de I. Congreso Internacional de Paremiología* (1997)
PAREMIA 6. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
- Actas do I. Coloquio Galego de Fraseoloxía* (1998) Coord.: X. Ferro Ruibal. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro.
- CAPLLETRA 18 (1995): Volum monogràfic sobre fraseologia. València: Universitat de València.
- CONCA, Maria (1987): *Paremiologia*, València: Universitat de València.
- (1998): «Os estudos de fraseoloxía catalana: realidades e proxectos». *Actas do I. Coloquio Galego de Fraseoloxía*, 139-167.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- Herri literaturen IV. Jardunaldiak 'Paremiologiaz (IV. Jornades sobre Literatura Popular), Durango, 1996-XII-06/07). EUSKERA 1996, 3.
- INTERNET: PHRASEOLOGY: A Catalogue of Multilingual Resources on the Internet. <http://info.utas.edu.au/docs/flonta/PHRASEOLOGY>.
- INTERNET: DE PROVERBIO: Electronic Journal of International Proverb studies. (The world's first multilingual electronic publisher of proverb studies and collections). <http://www.deproverbio.com>
- MARTÍNEZ MARÍN, Juan (1996): *Estudios de fraseología española*. Málaga: Agora.
- MORVAY, Károly (1995a): «A la recerca del material fraseològic als diccionaris». *Estudis de llengua i literatura catalanes/XXX; Miscel·lània Germà Colón 3*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 287-301.
- (1995b): «Problemes de fraseologia catalana - fraseologismes i fraseoides». *Estudis de lingüística oferts a Antoni M. Badia i Margarit, II*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 51-63.
- (1997): «Aspectos lexicográficos y didácticos de la paremiología y fraseología». PAREMIA 6, 423-432.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1997): *Aspectos de fraseología teórica española*. València: Universitat de València.
- (1998): *La fraseología del español coloquial*. Barcelona: Ariel.
- SALVADOR, Vicent (1995): «De la fraseologia a la lingüística aplicada». CAPLLETRA 18, 11-29.
- SEVILLA, Julia: «Sobre la paremiología española». EUSKERA 1996, 3. 641-672.
- SEVILLA, Julia, CANTERA ORTIZ de URBINA, Jesús (1998): Ed. *877 refranes españoles con su seva correspondencia catalana, gallega, vasca, francesa e inglesa*. Madrid: Ediciones Internacionales Universitarias.

VARELA, Fernando & KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.

ZULUAGA, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Studia Romanica et Linguistica 10; Frankfurt a. M - Barn - Cirencester: Peter D. Lang.

Diccionaris i llibres mencionats amb l'ajut d'abreviatures

CLAVE	MALDONADO, C. (1996): Ed. <i>Diccionario de uso del español actual CLAVE</i> . Madrid: SM.
DCC	<i>Diccionari Català-Castellà, Castellà-Català</i> (1999). Barcelona: Enciclopèdia Catalana (Versió CD-ROM).
DCPA	POMARES, Joaquim (1997): <i>Diccionari del català popular i d'argot</i> . Barcelona: Edicions 62.
DFF1	RASPALL I JUANOLA, Joana; MARTÍ I CASTELL, Joan (1996): <i>Diccionari de frases fetes</i> . Barcelona: Edicions 62.
DFF2	ABRIL, Joan (1996): <i>Diccionari de frases fetes</i> . Català-castellà. Castellà-català. Barcelona: Edicions 62.
DL1	<i>Diccionari de lingüística</i> (1992). Barcelona: TERMCAT.
DL2	RASPALL I JUANOLA, Joana; MARTÍ I CASTELL, Joan (1995): <i>Diccionari de locucions</i> . Barcelona: Edicions 62.
DLC-IEC	<i>Diccionari de la llengua catalana</i> (1995), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Versió CD-ROM de l'any 1997).
DLFF	RASPALL, J.; MARTÍ, J. (1984): <i>Diccionari de locucions i de frases fetes.</i> , Barcelona: Edicions 62.
DRAE	(² 1992): <i>Diccionario de la Real Academia Española</i> , tomos I-II, Madrid: Espasa Calpe.
DTM	RODRÍGUEZ-VIDA, Susana (1997): <i>Diccionari temàtic de modismes</i> . Barcelona: Edicions 62.
DUE	MOLINER, Maria (1977): <i>Diccionario de uso del español I-II</i> , Madrid: Gredos.
MONZÓ	MONZÓ, Quim (1993): <i>Uf, va dir ell</i> . Barcelona: Quaderns Crema (catorzena reimpressió).
OVACIONES	Edició de la tarde del diari mexicà <i>Ovaciones</i> .

- REDIEZ ALMAZÁN, Marco A. (1998, 37a ed.): *El rediezcubrimiento de México*; México: Editorial Jus.
- SALAMANCA GUTIÉRREZ, Juan & PASCUAL, José Antonio (1996): Ed. *Diccionario Salamanca de la lengua española*. Madrid: Santillana & Universidad de Salamanca.

NOTAS

